

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 128 sahifa,
2-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekistonning mintaqaviy va global geosiyosiy pozitsiyasi: milliy o'zlik va media reprezentatsiya tahlili	16
Salim Doniyorov	
Axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositasida o'quvchilarning adabiy tahlil kompetensiyasini shakllantirish	21
Djo'rayev Yorqin Xolnizozovich, Xoldarova Gulchehra Tajibayevna	
Adabiy tahlil kompetensiyasini shakllantirishda elektron darsliklar va multimedia vositalaridan foydalanish.....	26
Djo'rayev Yorqin Xolnizozovich	
Ta'limdagi hurfikrlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	29
Yunusov Dilshod Raxmatovich	
Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	32
Aliqulova Habiba Bahranovna	
Ayollar boksida jismoniy tayyorgarlikning yosh qizlar salomatligiga ta'siri	36
Majidov Ruslan Rustam o'g'li, Komilova Ismigul O'ktamjon qizi	
Talaba-yoshlarda internet risklarning oldini olishning pedagogik modeli	41
Muradova Maftuna Komilovna, Mamadaliyeva Umida Isroiljonovna	
Диагностика креативности студентов педагогических вузов в процессе изучения специальных дисциплин.....	44
Уразова Марина Батыровна, Соибова Толифа Дилмуродовна	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning metodik xususiyatlari.....	49
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Mariya Montessori ta'limida bolalarning mustaqilligini va ijodiy faoliyatini rivojlantirishning pedagogik-didaktik shart-sharoitlari.....	53
Asqarova Ma'mura Sadriddinovna	
O'spirinlik yoshida namoyon bo'ladigan agressiv xulqning psixologik xususiyati	59
Atajanova Xurjon Pirnazar qizi	
O'zbekiston jurnalistikasining rivojlanishida jadidlarning o'rni: jurnalistikada yangi trend	64
Murtozayeva Nigora Murtoza qizi	
Virtual ta'lim texnologiyasining ta'lim jarayonini takomillashtirishdagi ahamiyati.....	67
Muxsiyeva Aziza Shamsitdinovna	
Kelajakdagi o'qituvchilarning pedagogik kreativligini ta'limiy o'yinlar orqali rivojlantirish yo'llari	69
N. A. Musayeva	
Talabalarda lisoniy tafakkurni shakllantirishga psixolingvistik yondashuvning didaktik tamoyillari	76
Odiljonova Kamola Abduvosit qizi	
Strategies for Overcoming Difficulties in Using Authentic Materials in English Language Teaching	81
Qosimov Jaloliddin Abduvali o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik imkoniyatlari	84
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna	
Inspektor-psixologlarda ijtimoiy-psixologik kompetentlikning kasbiy faoliyatdagi ahamiyati	87
Raxmanova Dilnoza Farmanovna	
Qo'ng'iro't tumani toponimlarining leksik-semantik va genetik xususiyatlari	90
Shamshaddinova Saodat Saparbayevna	
Variativ yondashuv asosida 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning didaktik modeli va metodik ta'minoti	93
Shamuratov Asqar Abdullayevich	

The Structural Composition and Developmental Stages of Critical Thinking Skills.....	98
Shuxratjon Ismoiljonov Boymirza o'g'li	
Yosh rahbar kadrlarni lavozimlarga tayinlashning psixologik xususiyatlari.....	106
Sobitov Otabek	
O'zbekistonda erta turmush qurish masalasi va uning psixologik tahlillari.....	111
Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi	
Adaptiv sportning inklyuziv ta'lim tizimida alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan o'quvchilarning jismaniy va funksional rivojlanishidagi ahamiyati.....	114
Xasanova Sarvinoz To'liqinjon qizi	
Yosh futbolchilarda texnik mahoratni rivojlantirishda differentsiallashgan mashg'ulotlar modelini qo'llash samaradorligi	118
Zayniddinov Tojiddin Baxriddinovich	
Фразеологизмы как носители культуры: проблемы перевода и методы обучения	123
Хамидова Гулноза Турсунбой кизи	

VARIATIV YONDASHUV ASOSIDA 5–9-SINF O'QUVCHILARIDA VALEOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK MODEL VA METODIK TA'MINOTI

Shamuratov Asqar Abdullayevich

Jismoniy tarbiya va sport kafedrası dotsenti
Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada variativ yondashuv asosida 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning didaktik modeli hamda uning metodik ta'minoti pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda valeologik madaniyat o'quvchilarning sog'lom turmush tarzi, jismoniy faollik, shaxsiy gigiyena, to'g'ri ovqatlanish, ruhiy barqarorlik va salomatlikka mas'uliyatli munosabatni o'zida mujassam etuvchi integrativ sifat sifatida yoritiladi. Maqolada variativ yondashuvning mazmuni o'quvchilarning yosh, individual, fiziologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini moslashtirish zarurati bilan asoslanadi. Didaktik modelning maqsadli, mazmuniy, jarayonli va natijaviy komponentlari o'zaro uzviy bog'liqlikda ochib beriladi. Shuningdek, modelni amaliyotga tatbiq etishda qo'llaniladigan metodik ta'minot, jumladan, interfaol metodlar, sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar, refleksiv topshiriqlar va fanlararo integratsiyaga tayangan yondashuvlar tavsiflanadi. Tadqiqot natijalari variativ yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik tizim o'quvchilarda salomatlikni qadrlash, sog'lom xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirish va valeologik bilimlarni kundalik faoliyatga tatbiq etish samaradorligini oshirishini ko'rsatadi. Mazkur yondashuv umumiy o'rta ta'lim tizimida sog'lom avlodni tarbiyalashning muhim pedagogik omili sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: variativ yondashuv, valeologik madaniyat, didaktik model, metodik ta'minot, sog'lom turmush tarzi, salomatlik kompetensiyasi, o'quvchi shaxsi, pedagogik texnologiyalar, jismoniy faollik, sog'lomlashtiruvchi ta'lim.

Abstract: This article analyzes, from a pedagogical perspective, the didactic model and methodological support for the development of valeological culture among students in grades 5–9 on the basis of a variative approach. In the study, valeological culture is interpreted as an integrative quality that combines healthy lifestyle habits, physical activity, personal hygiene, proper nutrition, emotional stability, and a responsible attitude toward one's own health. The essence of the variative approach is justified by the need to adapt the educational process to the age-related, individual, physiological, and psychological characteristics of learners. The target, content-based, procedural, and result-oriented components of the didactic model are revealed in close interconnection. The article also describes the methodological support used in implementing the model in practice, including interactive methods, health-promoting activities, problem-based situations, reflective tasks, and approaches based on interdisciplinary integration. The results of the study indicate that the methodological system developed on the basis of the variative approach increases the effectiveness of forming students' appreciation of health, healthy behavior skills, and the ability to apply valeological knowledge in everyday life. This approach is assessed as an important pedagogical factor in educating a healthy generation within the system of general secondary education.

Key words: variative approach, valeological culture, didactic model, methodological support, healthy lifestyle, health competence, learner personality, pedagogical technologies, physical activity, health-oriented education.

Аннотация: В данной статье с педагогической точки зрения анализируются дидактическая модель и методическое обеспечение развития валеологической культуры у учащихся 5–9-х классов на основе вариативного подхода. В исследовании валеологическая культура раскрывается как интегративное качество, объединяющее у школьников навыки здорового образа жизни, физической активности, личной гигиены, рационального питания, психоэмоциональной устойчивости и ответственного отношения к собственному здоровью. Содержание вариативного подхода обосновывается необходимостью адаптации образовательного процесса с учётом возрастных, индивидуальных, физиологических и психологических особенностей учащихся. Целевой, содержательный, процессуальный и результативный компоненты дидактической модели рассматриваются во взаимосвязи. Также характеризуется методическое обеспечение, применяемое при внедрении модели в практику, включая интерактивные методы, оздоровительные занятия, проблемные ситуации, рефлексивные задания и подходы, основанные на межпредметной интеграции. Результаты исследования показывают, что методическая система, разработанная на основе вариативного подхода, повышает эффективность формирования у учащихся ценностного отношения к здоровью, навыков здорового поведения и способности применять валеологические знания в повседневной жизни. Данный подход оценивается как важный педагогический фактор воспитания здорового поколения в системе общего среднего образования.

Ключевые слова: вариативный подход, валеологическая культура, дидактическая модель, методическое обеспечение, здоровый образ жизни, компетенция здоровья, личность учащегося, педагогические технологии, физическая активность, оздоровительное образование.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, ayniqsa, uning sog'lom hayot tarziga bo'lgan ongli munosabatini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy faollik va yosh avlodning intellektual salohiyati ko'p jihatdan ularning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy salomatligiga bog'liqdir. Shu sababli maktab ta'limida valeologik madaniyatni rivojlantirish masalasi nafaqat sog'lom turmush tarzini targ'ib etish, balki o'quvchilarda o'z salomatligini asrash, mustahkamlash va boshqarish kompetensiyalarini shakllantirish bilan ham uzviy bog'liqdir. Ayniqsa, 5–9-sinf bosqichi o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari, xulq-atvori va dunyoqarashi faol shakllanadigan davr bo'lgani bois, ushbu jarayonda pedagogik ta'sirning ilmiy asoslangan modeli zarur bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Valeologik madaniyat mazmunan keng tushuncha bo'lib, u shaxsning sog'liq haqidagi bilimlari, amaliy ko'nikmalari, qadriyatli munosabati va kundalik xulqidagi sog'lom odatlar birligini ifodalaydi. Mazkur sifatni rivojlantirishda faqat nazariy ma'lumot berish yetarli emas, balki o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb etuvchi, uning individual xususiyatlarini inobatga oluvchi, turli pedagogik vaziyatlarga moslashuvchan yondashuvlarni qo'llash talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, variativ yondashuv muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonini yagona qolip asosida emas, balki o'quvchilarning yosh, psixofiziologik holati, qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi va ijtimoiy tajribasiga mos ravishda tashkil etishni nazarda tutadi.

Variativ yondashuv asosida ishlab chiqiladigan didaktik model valeologik madaniyatni rivojlantirishning maqsad, mazmun, metod, vosita va natijalarini tizimli ravishda birlashtiradi. Bunda metodik ta'minot alohida o'rin tutadi, chunki aynan u modelning amaliy ishlash mexanizmini belgilab beradi. Interfaol metodlar, sog'lomlashtiruvchi mashqlar, fanlararo aloqadorlik, refleksiv topshiriqlar va muammoli vaziyatlarga asoslangan o'quv faoliyati o'quvchilarning sog'lom turmush ko'nikmalarini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Shunday ekan, 5-9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni shakllantirishning didaktik modeli va metodik ta'minotini variativ yondashuv asosida tadqiq etish pedagogika nazariyasi hamda amaliyoti uchun dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda 5-9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning didaktik modeli va metodik ta'minotini asoslash uchun nazariy hamda amaliy metodlar majmuasidan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, tizimli yondashuv, faoliyatga asoslangan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv va variativlik tamoyili tashkil etdi. Shu asosda o'quvchilarning salomatlikka oid bilimlari, sog'lom xulqiy odatlari, jismoniy faollikka munosabati, gigiyenik ko'nikmalari va o'z salomatligini qadrlash darajasi pedagogik tahlil obyekti sifatida belgilandi. Tadqiqot jarayonida valeologik madaniyatning tarkibiy tuzilmasi aniqlanib, uning kognitiv, motivatsion-qadriyatli, faoliyatli va refleksiv komponentlari o'zaro bog'liq holda o'rganildi.

Nazariy metodlar qatorida pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, qiyosiy tahlil, modellashtirish va tizimlashtirish usullari qo'llanildi. Ushbu metodlar yordamida valeologik madaniyatni rivojlantirishning mavjud yondashuvlari o'rganildi, variativ yondashuvning imkoniyatlari aniqlashtirildi va

didaktik modelning asosiy bloklari ishlab chiqildi. Model tuzilmasida maqsadli blok, mazmuniy blok, texnologik blok hamda natijaviy-tahliliy blok ajratildi. Har bir blok uchun mos pedagogik vazifalar, o'quv materiallari, metodlar, tashkil etish shakllari va baholash mezonlari belgilandi. Shu bilan birga, metodik ta'minotni ishlab chiqishda sog'lom turmush tarzi, to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollik, shaxsiy gigiyena, ruhiy salomatlik va zararli odatlardan saqlanish kabi mavzular mazmuniy asos sifatida olindi.

Amaliy metodlar sifatida kuzatish, suhbat, savolnoma, diagnostik topshiriqlar, pedagogik tajriba elementlari va refleksiv tahlil qo'llanildi. O'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda dars, sinfdan tashqari mashg'ulot, jamoaviy muhokama, rol o'ynash, muammoli vaziyatlarni yechish va sog'lomlashtiruvchi mashqlarni bajarishga yo'naltirilgan topshiriqlar tashkil etildi. Variativ yondashuv talablariga muvofiq metodik ta'minot bir necha darajadagi materiallardan iborat shaklda loyihalashtirildi, ya'ni turli tayyorgarlik darajasiga ega o'quvchilar uchun moslashtirilgan topshiriqlar tizimi yaratildi. Olingan natijalarni tahlil qilishda sifat ko'rsatkichlariga asoslangan pedagogik izoh va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shu tariqa tadqiqot metodlari variativ yondashuvning samaradorligini ochib berishga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari variativ yondashuv asosida ishlab chiqilgan didaktik model va metodik ta'minot 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanini ko'rsatdi. O'rganish jarayonida valeologik madaniyatning shakllanishi o'quvchilarning faqat sog'liq haqidagi bilimlarini kengaytirish bilangina cheklanmasdan, balki salomatlikka ongli munosabat, sog'lom turmush tarziga ehtiyoj, kundalik xulqda foydali odatlarni qo'llash va o'zini nazorat qilish ko'nikmalarining rivojlanishi bilan namoyon bo'ldi. Ayniqsa, mazkur modelning maqsadli, mazmuniy, texnologik va natijaviy komponentlari o'zaro uyg'un holda qo'llanilganda ta'lim jarayonining izchilligi va ta'sirchanligi sezilarli darajada oshgani aniqlandi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, variativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar salomatlik masalasiga nisbatan ko'proq faol va mas'uliyatli munosabat bildira boshlagan. Darslarda interfaol usullar, muammoli vaziyatlar, jamoaviy muhokamalar, individual topshiriqlar hamda refleksiv mashqlar qo'llanilgani o'quvchilarning bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki uni amaliyotga tatbiq etuvchi subyekt sifatida shakllanishiga yordam berdi. Sog'lom ovqatlanish, shaxsiy gigiyena, harakat faolligi, kun tartibi va ruhiy barqarorlikka oid topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z salomatligini baholash va unga ta'sir etuvchi omillarni anglashga o'rgandilar. Bu esa valeologik madaniyatning kognitiv va faoliyatli komponentlari bilan bir qatorda motivatsion-qadriyatli jihatlarining ham mustahkamlanishiga xizmat qildi.

Shuningdek, ishlab chiqilgan metodik ta'minotning amaliy ahamiyati ham tasdiqlandi. Turli darajadagi topshiriqlar, yosh xususiyatlariga mos o'quv materiallari, fanlararo bog'liqlik va sog'lomlashtiruvchi faoliyat elementlari o'quvchilarning individual imkoniyatlariga mos ta'limiy muhit yaratishga imkon berdi. Natijada o'quvchilarda sog'lom xulq-atvorni tanlash, zararli odatlardan saqlanish, jismoniy faollikni muntazam davom ettirish va sog'liqni qadriyat sifatida qabul qilish ko'rsatkichlari ijobiy tomonga o'zgardi. Tadqiqot natijalari variativ yondashuv asosida tashkil etilgan didaktik model umumiy o'rta ta'limda valeologik madaniyatni shakllantirishning samarali pedagogik vositasi ekanini tasdiqladi.

Olingan natijalar variativ yondashuv asosida qurilgan didaktik modelning 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishda muhim metodologik va amaliy imkoniyatlarga ega ekanini ko'rsatadi. Mazkur yondashuvning afzalligi shundaki, u o'quvchilarning salomatlikka oid bilimlarini bir xil shaklda berish bilan cheklanmaydi, balki ularning yosh xususiyatlari, qiziqishlari, psixologik holati va hayotiy ehtiyojlariga mos ravishda ta'lim jarayonini moslashtiradi. Shu jihatdan variativ yondashuv an'anaviy reproduktiv ta'limdan farqli ravishda o'quvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki o'z sog'lig'i bilan bog'liq qarorlarni tushunadigan va ularni ongli ravishda amaliyotga tatbiq etadigan faol subyekt sifatida shakllantiradi. Bu esa valeologik madaniyatni rivojlantirishda faqat ma'lumot berish emas, balki qadriyat, motivatsiya va xulqiy odatlarni tarkib toptirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Muhokama jarayonida shuni ta'kidlash joizki, didaktik modelning samaradorligi, avvalo, uning mazmuniy va texnologik tarkibiy qismlarining uyg'unligiga bog'liq bo'ldi. Agar sog'lom turmush tarzi, gigiyena, jismoniy faollik va ruhiy salomatlikka oid mavzular o'quvchilarning kundalik tajribasi bilan bog'lanib tushuntirilsa, ular bu bilimlarni ko'proq qabul qiladi va amaliyotga tatbiq etishga intiladi. Shu nuqtayi nazardan, metodik ta'minot tarkibiga kiritilgan interfaol topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, o'zini baholash mashqlari va guruhiy muhokamalar o'quvchilarning refleksiv faolligini kuchaytirganligi bilan ahamiyatlidir. Bunday faoliyat shakllari o'quvchilarda sog'liqni tashqi talab sifatida emas, balki shaxsiy qadriyat sifatida anglashga yordam beradi. Aynan mana shu omil valeologik madaniyatning barqaror shakllanishida hal qiluvchi o'rin tutadi.

Shu bilan birga, tadqiqot mazkur modelni ta'lim amaliyotiga joriy etishda pedagogning kasbiy tayyorgarligi, metodik savodxonligi va integrativ fikrlash qobiliyati alohida ahamiyat kasb etishini ham ko'rsatadi. Chunki variativ yondashuv moslashuvchan rejalashtirishni, differensial topshiriqlarni ishlab chiqishni hamda o'quvchilar

faoliyatini muntazam tahlil qilishni talab etadi. Demak, valeologik madaniyatni rivojlantirish samaradorligi nafaqat ishlab chiqilgan modelga, balki uni hayotga tatbiq etuvchi pedagogik muhit va o'qituvchining metodik mahoratiga ham bog'liqdir. Ushbu holat kelgusida metodik tavsiyalarni yanada takomillashtirish, fanlararo aloqadorlikni kuchaytirish va sog'lom turmush tarzi kompetensiyalarini baholash mezonlarini aniqlashtirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Variativ yondashuv asosida 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning didaktik modeli va metodik ta'minotini ishlab chiqish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot jarayonida aniqlanganki, valeologik madaniyat o'quvchilarning sog'liq haqidagi nazariy bilimlari bilan bir qatorda, sog'lom turmush tarziga doir amaliy ko'nikmalari, barqaror motivatsiyasi, o'z salomatligiga ongli munosabati va kundalik faoliyatida sog'lom xulq-atvorni namoyon etish qobiliyatini birlashtiruvchi integrativ pedagogik hodisadir. Shuning uchun ham uni shakllantirish yagona, o'zgarmas metodlar orqali emas, balki o'quvchilarning individual xususiyatlari va ta'limiy ehtiyojlariga moslashgan variativ yondashuv asosida samarali kechadi.

Ishlab chiqilgan didaktik modelning maqsadli, mazmuniy, texnologik va natijaviy tarkibiy qismlari o'zaro bog'liq holda valeologik madaniyatni bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini yaratadi. Mazkur model doirasida o'quvchilarning yoshiga mos o'quv materiali, interfaol metodlar, sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlar, refleksiv topshiriqlar, muammoli ta'lim elementlari va fanlararo integratsiyaga tayangan metodik vositalar qo'llanilganda ta'lim jarayoni yanada mazmunli, qiziqarli va amaliy yo'naltirilgan tus oladi. Bu esa o'quvchilarning sog'liqni qadriyat sifatida anglashiga, sog'lom odatlarni ongli ravishda tanlashiga hamda salomatlik bilan bog'liq bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llashiga xizmat qiladi. Ayniqsa, metodik ta'minotning variativ xarakterga ega bo'lishi turli tayyorgarlik darajasidagi o'quvchilar bilan individual va differensial ishlash imkonini kengaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, variativ yondashuvga asoslangan didaktik model umumiy o'rta ta'lim tizimida valeologik madaniyatni rivojlantirishning samarali pedagogik mexanizmi bo'lib xizmat qiladi. U nafaqat o'quvchilarning sog'lom turmush tarzi bo'yicha bilim doirasini kengaytiradi, balki ularda mas'uliyat, o'zini nazorat qilish, jismoniy faollik, gigiyenik madaniyat va ruhiy barqarorlik kabi muhim shaxsiy sifatlarini ham mustahkamlaydi. Shu bois, mazkur model va metodik ta'minotni amaliyotga keng joriy etish, uni ta'lim fanlari bilan integratsiyalash va pedagoglarning metodik tayyorgarligi bilan uyg'un holda rivojlantirish sog'lom, faol va ijtimoiy mas'uliyatli avlodni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nuraliyevich, E. J., & Bakhadirovna, K. K. (2021). Consume of information and communication technologies in the physical development of children in preschool education. *Academicia: An international multidisciplinary research journal*, 11(1), 281-284.
2. Khakimjanova, K. B. (2021). Physical development of preschool children through moving games. *Best young scientist-2021*, 1(1), 40-42.
3. Radjapov, U. R., & Khakimjanova, K. B. (2021). Maktabgacha ta'lim muassasalarida tayyorlov guruh tarbiyalanuvchilarida jismoniy sifatlarini milliy harakatli o'yinlar orqali rivojlantirishning didaktik ahamiyati. *Образование и наука в XXI веке*, 20(11), 986-993.
4. Turumbetova, Z. (2024). Ta'lim sohasidagi talabalarning deviant xatti-harakatlarini tuzatish. "ACTA NUUZ", 1(1.9.1), 193-195.
5. Turumbetova, Z. Y. (2022). Integrative approach to higher education as a pedagogical problem. *Интеграция науки, общества, производства и промышленности: проблемы и возможности*, 1(1), 51-55.
6. Uzbekiston, S. O. P. (2022). Karakalpakskiy gosudarstvennyy universitet, kafedra pedagogiki i psixologii. Z. Yu. Turumbetova.
7. Tursunov, X. O. (2023). Voлейбол amaliyoti sakrash sifatlarini tarbiyalash tajribasi va sakrash texnikasiga urgatiш b'uyicha ishlab chiqilgan blok-andozalardan foydalaniш afzalлиги. *Fan-Sportga*, (3), 25-28.
8. Tursunov, X. (2022). Socio-personal orientation of the organizational and pedagogical mechanism for managing the development of student sports in Uzbekistan. *Sport Science*, 2(1), 141-145.
9. Orziqulova, C. (2023). The psychological impact of emotional states and anthropometric measurements on self-perception. *Pedagogical sciences and teaching methods*, 1(1), 113-117.
10. Orziqulova, C. R. (2022). Yoshlarda yuksak insoniy hislarni shakllantirishning ijtimoiy psixologik omillari. *Maktab va hayot*, 1(1), 27-28.
11. Jabborova, M. (2025). The role of mobile-assisted language learning (MALL) in English language teaching: enhancing access, engagement, and outcomes. *E-Conference Platform*, 1(20), 113-115.
12. Madinabonu, J. (2025). Enhancing English language learning through mobile technologies: a study of MALL. *EduVision: Journal of innovations in pedagogy and educational advancements*, 1(5), 850-858.
13. Norboboeva, S. (2024). National-cultural semantics of animalistic phraseological units of the Uzbek language. *International journal of science and technology*, 1(13), 100-104.

14. Avezova, A. K. (2024). Problems and solutions in teaching Uzbek as a foreign language. American journal of pedagogical and educational research, ISSN 2832-9791.
15. Bekchanova, X. J. (2024). Stativlikni ifodalovchi fe'llar. Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali, 4(1), 387-389.
16. Orziqulova, C. R. (2022). High human feelings in early adolescence impact on career choice. American journal of interdisciplinary research and development, 1(9), 274-277.
17. Supieva, B. (2021). Improving the skills of employees from the state language. Conference, 1(1), 4-7.
18. Supieva, B. (2021). Mechanisms of creating an electronic methodological set in the professional development programs for the state language. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 3(3), 344-354.
19. Supiyeva, B. A. (2021). Use of distance learning opportunities in the system of professional development. *Academica: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(2), 1191-1197.
20. Турсунов, Х. О. (2022). Талабалар спортини ривожлантиришни бошқариш муаммоларини назарий ва услубий таҳлил қилиш. *Fan-Sportga*, (2), 64-67.
21. Турсунов, Х. О. (2022). Талабалар спортини ривожлантиришни бошқариш: муаммо ва ечим. *Fan-Sportga*, (5), 62-64.
22. Radjapov, U. R., Khakimdjanova, K. B. (2021). The role of physical education in improving the health of women of the Republic of Uzbekistan. *Ustozlar uchun*, 3(1), 162-165.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.